

FRAZER-IMREGH MONIKA

BAKTAY Ervin: *Amrita Sher-Gil művészete*, ford. HEGYMEGI KISS Áron szerk. és kísérotanulmány: KELÉNYI Béla, Budapest, Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum, 2015, 36 p.

A dunaharaszti Laffert Kúria és a budapesti Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum közös szervezésében 2015. május 29. és szeptember 30. között kiállítás nyílt Dunaharaszton *Amrita Sher-Gil művészete* címmel a magyar-indiai származású, tragikusan fiatalon elhunyt festőnő (1913–1941) képeiről készült fekete-fehér reprodukciókból, melyeket valószínűleg nagybátyja, Baktay Ervin közvetítésével az Újdelhi Modern Művészet Nemzeti Galériája ajándékozott a Hopp Múzeum számára a múlt század ötvenes vagy hatvanas éveiben.

A kiadvány voltaképpen a tárlat kísérofüzete, s talán ezzel magyarázható, hogy fedőlapján Amrita portréja látható, amit apja, Umrao Singh Sher-Gil készített a simlái műtermében, ugyanakkor nem szerepelnek a borítón sem a szerzők, sem Kelényi kísérotanulmányának címe, hanem csak a kiállítás és egyben Baktay tanulmányának a címe. A szép grafikai terv Bárd Johanna munkája. A számos fotóval, fekete-fehér és színes reprodukciókkal gazdag kis kötet két írást tartalmaz: 1. Baktay 1962-es, Londonban, az indiai művészetről tartott hat részes előadásorozatának utolsó darabját, amelyben a modern indiai művészetről, és elsősorban unokahúga, Amrita Sher-Gil művészetéről beszél; 2. a kiállítás kurátorának, Kelényi Bélának Baktay Ervin londoni előadásairól szóló írását. Baktay kéziratban maradt angol előadását Hegyemegi Kiss Áron fordította, szépen visszaadva a szerző választékos, finom stílusát.

A két szöveg közül érdemes Kelényi kísérotanulmányával kezdenünk, amely segít elhelyezni Baktay előadását nemcsak a többi londoni előadás között, de magában Baktay életművében is. E rövid értekezés akár a fentebb recenzeált *Az indológus indián* című kötetben is megjelenhetett volna. A szerkesztő döntése azonban érthető: az előadás szövegéhez szorosabban kapcsolódik, hiszen megvilágítja Baktay londoni meghívásának előzményeit, kint tartózkodásának körülményeit, és ismerteti az egész előadás-sorozat tematikáját. Az idős kutató a meghívást a Londoni Egyetemen tanító híres indológustól, Arthur Llewellyn Basham professzortól kapta, aki még 1957-ben, Indiában hallotta Baktay előadásait. A meghívásban közreműködött Baktay egykori tanítványa majd munkatársa, az 1956-ban Angliába emigrált Fehérvári Géza is, aki ekkor szintén a Londoni Egyetem Keleti és Afrikai Tudományok Intézetében oktatott. A fogadó fél biztosította Baktay és felesége számára az utazás és a szállás költségeit valamint az előadásokért járó honoráriumot, az India Office Library-ben pedig a hetvenegy esztendő indológus kutatójegyet kapott. Kelényi felhasználja a körülmények rekonstruálásában Baktay 1962-es be-

számolóját a Kultúrkapcsolatok Intézete számára, valamint egyik barátjához, Vrana Lajoshoz írt levelét. A hat előadás tematikája – Kelényi magyarázatai és az angol kéziratcímek alapján – a következőképpen épült fel: 1. Az indusvölgyi civilizáció művészete, asztrológiai háttere és mitológiája; 2. A klasszikus kor művészetének előzményei; 3. A klasszikus kor művészete; 4. A klasszikus művészet hatásainak elterjedése Adzsantá, Elórá, Mahábalipuram és Elephanta művészetében; 5. Az indiai szobrászat és építészet anyagainak és szimbolikájának elemzése illetve az iszlám hatások; 6. Modern indiai festészet és Amrita Sher-Gil művészete.

Az Amritáról szóló előadás rövid életrajzi bevezetővel kezdődik, melyben Baktay szerényen utal a még gyereklány unokahúgának művészeti módszerekben és alapelvekben nyújtott saját oktató-segítő szerepére. Ő javasolta valószínűleg a gyorsan fejlődő tehetség párizsi taníttatását is, melynek eredményeképpen családja 1929–1934 között Párizsban élt. Amrita két évig az École des Beaux-Arts-ra járt, és a festő Lucien Simon tanítványa volt. Tizenkilenc évesen Amritát a párizsi Grand Salon tagjává választották, és „a következő években számos munkáját jutalmazták díjakkal a különböző kiállítások alkalmával.” Nagy hatással volt rá Cézanne, Gauguin és Modigliani, ám mint Baktay írja, úgy érezte, hogy csak Indiába visszatérve találhatja meg saját festői valóját. Így a család visszaköltözött, s Amrita stílusa az ot-tani atmoszférával való közvetlen kapcsolatban valóban élni kezdett, és teljesen új eredményeket hozott. Baktay többször idézi Amrita legértőbb és a művészt leginkább támogató kritikusat, Karl Khandalavalát, aki így jellemzi Amrita művészetét: „A vásznairól kimeredő csöndes, riadt arcokban, a színek szenvedélyes kölcsönhatásában, melyek kifejezték vágyait, de amelyeket szigorú rendbe szervezett, a forma kérlelhetetlen puritánságában, mely egyedül volt képes felfedni az alapvető igazságot, Amrita – még ha hiányosan is – az élet vízióját látta; nem a reményét, a békéét vagy az erőét, hanem az elszánt megkerülhetlenségét, mely egy vallásban kristályosodott ki.” (II.) A *Hegyi asszonyok* című képének elemzése végén Baktay összeveti a festményt az Amritát követő ifjú festőgeneráció egyik legtehetségesebb alakjának, K. K. Hebbarnak egy képével, és kimutatja, hogy Amrita leegyszerűsítésre való törekvésének ellenére alakjai plasztikusak, míg az őt utánzóképein az organikus szerkezet megértésének hiányából adódóan a drapériák nem életteliak, mintegy az ürességet veszik körül. Ezután ismerteti Baktay egyrészt az Amritáért rajongó és őt követni kívánó ifjú festőnemzedéket, másrészt azokat a modern India életében kialakult tendenciákat, amelyek őt megelőzően s az indiai festészet több évszázados pangását követően azt megújítani igyekeztek a XIX. század kezdetétől fogva. Mint leírja, ez a régebbi (ún. bengáli) festőiskola forradalminak és egyben veszélyesnek látta az Amrita által elindított változásokat, így művészetét az indiai hagyománytól idegennek tartották, a kiállításokra beküldött képeit visszautasították. Amrita nyilvános írásokban védte művészetét, és „a régi iskola képviselőit az elavult stílusok jelentéktelen és impotens utánzóinak nevezte.” Az uralkodó, ún. bengáli festőiskola történetének bemutatása után Baktay jellemzi fő gyengeségeiket: úgy igyekeztek indiai művészetet létrehozni, hogy mitológiai és irodalmi témákhoz nyúltak vissza,

de mivel ez nem járt együtt a vallási elemek mély ismeretével és átélésével, kiüresedett, élettelen és életidegen alkotásokat hoztak létre. A bengáli iskola kritikája után, melyben Amrita egyik levelét is idézi, a festőnő adzsantái és későbbi dél-indiai útjait, és ezek során tett felismeréseit ismerteti. Konkrét példákon keresztül (*A menyasszony öltöztetése* és a *Brahmácsárik* c. képek) elemzi, hogy Amrita pontosan milyen hatásokból merített ihletet. Megemlíti a művésznő 1938-as magyarországi látogatását, és férjhezmenetelét unokatestvéréhez, dr. Egan Viktorhoz. Indiába való visszatérésükkor vidéki környezetbe, a Górahpurhoz közeli Szarajába költöztek, s Amrita képei immár e falusi környezetben születtek. További képek elemzése során (*Ganés Púdzsa, Hegyi jelenet, Pihenés, Kurkumaőrlok, Elefántszéltatás, Tevék*) mutatja be Amrita művészetének érett és kiteljesedett korszakát, rámutatva a végletekig vitt egyszerűség mellett az organikus valóság tökéletes ábrázolására.

A kis kötet egyetlen hibájaként a Kelényi-cikkben található illusztrációk számozásának elcsúszását tudnám csak említeni: a 3. és 4. kép (*Amrita Sher-Gil Baktay Ervint festi*) a szövegben a 3. képként szerepel, míg a szövegben 4-ként említett illusztráció (*Az indiánok békét kötnek*) valójában az ötödik. Ez azonban semmit nem von le a kiadvány szellemi és esztétikai értékéből. Végezetül a kiállítás kapcsán csak annyit jegyeznek meg, hogy érdemes lenne a festményekről valamilyen úton-módon színes reprodukciókat kérni vagy vásárolni Magyarországra számára, és belőlük akár a Laffert Kúriában (mely Baktayék egykori háza mellett üresen állva a festőnő nagybátyja gyermekkori játékainak színtere volt) akár másutt állandó kiállítást rendezni.